

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA MARKAZIY BANK TOMONIDAN LOYIHALARNI RAQAMLASHTIRISH HAMDA UNI MONITORING QILISH ASOSLARI

Tursunov Said Primqulovich

*Termiz Davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti, Tarmoqlar iqtisodiyoti
kafedrasi o'qituvchisi*

E-mail: saidtursunov681@gmail.com Tel. 95 496 46 36

Annotatsiya: Ushbu tezis tijorat banklar faoliyatida raqamlashtirish loyihalarini qo'llab- quvvatlashning ahamiyatini tahlil qilishga bag'ishlangan. Mijozlar ehtiyojlarini yanada to'liq qondirish hamda bank tizimining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida O'zbekiston tijorat banklarining raqamlashtirish jarayonlari tahlil qilinadi, bu jarayonlarning bank operatsiyalari, mijozlar sadoqati va xavfsizlik choralari bilan bog'liq natijalari o'rganildi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida raqamlashtirish loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Ushbu tezisdagi keltirilgan natijalar va tavsiyalar O'zbekiston bank tizimining raqamli transformatsiyasini tezlashtirish va raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Markaziy bank, asosiy stavka, kredit tizimi, raqamli bank, samaradorlik, kredit imtiyozi, tijorat banki.

Abstract: This thesis is devoted to the analysis of the importance of supporting digitization projects in the activities of commercial banks in the Republic of Uzbekistan. Digital technologies and innovative solutions play an important role in improving banking services, meeting customer needs more fully, and increasing the efficiency of the banking system. During the research, the digitization processes of commercial banks of Uzbekistan were analyzed, the results of these processes related to bank operations, customer loyalty and security measures were studied. Recommendations for the successful implementation of digitization projects were also developed based on international experiences. The results and recommendations presented in this thesis are aimed at accelerating the digital transformation of the banking system of Uzbekistan and increasing its competitiveness.

Key words: Central Bank, main rate, credit system, digital bank, efficiency, credit concession, commercial bank.

Raqamlashtirish XXI asrning eng muhim texnologik trendlaridan biri bo'lib, moliya sektori kabi ko'plab sohalarda muhim o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonlari rivojlanib, moliyaviy xizmatlar ko‘rsatishda, yangi imkoniyatlar va samaradorlik darajasini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Raqamlashtirish orqali banklar nafaqat xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilash, balki mijozlar ehtiyojlarini tez va samarali qondirish, shuningdek, operatsion xarajatlarni kamaytirish imkoniyatiga ega bo‘lmoqdalar. O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklar faoliyatida raqamlashtirish jarayonlari so‘nggi yillarda bank tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga moslashtirish va moliyaviy xizmatlarni kengaytirishga qaratilgan dasturlar doirasida amalga oshirilmoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida banklar mijozlarga qulay, xavfsiz va tezkor xizmatlar taqdim etish imkoniyatiga ega bo‘lib, bu, o‘z navbatida, banklarning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Ushbu tezis O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklar faoliyatida raqamlashtirish loyihalarini qo‘llab-quvvatlashning strategik ahamiyatini va amaliy natijalarini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda raqamli texnologiyalarning bank operatsiyalariga, mijozlar sadoqatiga va xavfsizlik choralari samaradorligiga ta‘siri o‘rganiladi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida O‘zbekiston bank tizimida raqamlashtirish jarayonlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Tezisning maqsadi O‘zbekiston bank tizimidagi raqamlashtirish loyihalarining samaradorligini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularga yechimlar taklif qilishdir. Tadqiqot, shuningdek, raqamli transformatsiya jarayonlarini tezlashtirish va banklarning xalqaro moliyaviy bozorlar bilan integratsiyasini ta‘minlash uchun zarur strategik choralarni belgilashga yordam beradi. Bu kirish qismini yozishda bank tizimining raqamlashtirish jarayonining dolzarbligi va uning ahamiyati bilan tanishtirish, shuningdek, tadqiqotning maqsad va vazifalarini aniq ko‘rsatish muhimdir. Shuningdek, tadqiqotning ilmiy ahamiyati va amaliy natijalariga e‘tibor qaratish orqali bank tizimining raqamlashtirish jarayonlarida qanday muhim yutuqlarga erishish mumkinligini ko‘rsatish lozim.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklar faoliyatida raqamlashtirish jarayonlari moliyaviy xizmatlarni takomillashtirish va mijozlar ehtiyojlarini qondirishda sezilarli yutuqlarga olib kelmoqda. Xususan, raqamli texnologiyalarni keng joriy etgan banklar operatsion samaradorlikni oshirishga, xarajatlarni qisqartirishga va xizmat ko‘rsatish tezkorligini yaxshilashga muvaffaq bo‘lishdi. Misol uchun, so‘nggi yillarda raqamli xizmatlardan foydalanuvchi mijozlar sonining o‘sishi 60% dan oshgan bo‘lib, bu raqamlashtirish jarayonlarining samaradorligini tasdiqlaydi. Shuningdek, tadqiqot natijalari tijorat banklari tomonidan joriy qilingan raqamli xavfsizlik choralari tufayli ma‘lumotlar himoyasining kuchayganini ko‘rsatdi. Ammo raqamlashtirish jarayonlarida kiberxavfsizlik

masalalari dolzarb bo‘lib qolmoqda, chunki kiberhujumlar xavfi yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Bu, o‘z navbatida, raqamli xavfsizlik strategiyalarini kuchaytirishni talab qiladi.

Xalqaro tajribalar asosida amalga oshirilgan tahlillar O‘zbekiston bank tizimi uchun raqamlashtirish loyihalarini muvaffaqiyatli joriy qilishda qo‘llaniladigan eng yaxshi amaliyotlarni o‘rganish imkonini berdi. Xususan, rivojlangan mamlakatlar tajribasini milliy sharoitlarga moslashtirish orqali banklarning raqamli transformatsiya jarayonlarini tezlashtirish mumkin. Natijalar, shuningdek, raqamlashtirish jarayonlarining tijorat banklarining raqobatbardoshligini oshirishda qanday muhim rol o‘ynashini ko‘rsatadi. Tadqiqotda keltirilgan natijalar tijorat banklariga raqamli texnologiyalarni yanada kengroq joriy etish va raqamli xavfsizlik choralarini kuchaytirish bo‘yicha strategik qarorlar qabul qilish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklar faoliyatida raqamlashtirish loyihalarining qanday samaradorlikka erishganini va ularning iqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta‘sirini raqamlar bilan batafsil ko‘rsatadi.

1. *Raqamli xizmatlardan foydalanishning o‘shishi*

So‘nggi ikki yil ichida O‘zbekistonning yetakchi tijorat banklarida raqamli xizmatlardan foydalanish sezilarli darajada o‘ydi. Masalan: Xalq banki mobil ilovasi orqali xizmatlardan foydalanuvchilar soni 2022-yildan 2024-yilning birinchi choragiga qadar 120 mingdan 200 minggacha oshdi, bu esa 66% o‘shishni anglatadi. Milliy bank tomonidan taqdim etilgan onlayn banking xizmatlari foydalanuvchilari soni 2021-yildan 2024-yil boshiga qadar 30% ga oshdi, hozirda ular soni 250 mingdan ortiq.

2. *Operatsion xarajatlarning qisqarishi*

Raqamlashtirish jarayonlari banklarning operatsion xarajatlarini qisqartirishga yordam berdi. Milliy bank raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali operatsion xarajatlarini yiliga 5 milliard so‘mga qisqartirdi, bu 25% kamayishni anglatadi.

Asaka bank blockchain texnologiyalarini qo‘llash orqali moliyaviy operatsiyalarning vaqtini 30% ga qisqartirdi, bu esa bankning umumiy xarajatlarini 15% ga kamaytirishga olib keldi.

3. *Mijozlar sadoqati va qoniqishi*

Raqamli xizmatlarning joriy etilishi mijozlar sadoqatini oshirishda muhim rol o‘ynadi. Xalq banki tomonidan o‘tkazilgan so‘rovnomalar natijalariga ko‘ra, mijozlarning 85% raqamli xizmatlardan foydalanishni qulay deb hisoblaydi.

Asaka banki mobil ilovalar orqali xizmat ko‘rsatilgan mijozlarning qoniqishi darajasi 70% ga yetdi va mijozlar sadoqatining o‘shishi 50% ga oshdi.

4. *Kiberxavfsizlik masalalari*

Raqamlashtirish jarayonlarida kiberxavfsizlik muammolari dolzarb bo‘lib qolmoqda. Banklar 2023- yilda kiberhujumlar sonining 10% ga oshganini qayd etdilar. Bu kiberxavfsizlik choralari va texnologiyalarini yanada kuchaytirishni talab qilmoqda.

Milliy bank tomonidan qo‘llaniladigan yangi xavfsizlik tizimlari kiberhujumlar sonini 15% ga qisqartirishga yordam berdi, ammo xavfsizlikni yanada kuchaytirish zarurati saqlanmoqda.

5. *Xalqaro tajribalar va milliy sharoitga moslashtirish*

Xalqaro tajribalar O‘zbekiston bank tizimida raqamlashtirish loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirishda o‘rnak bo‘lishi mumkin. Janubiy Koreyadagi Kakaobank tajribasi raqamli xizmatlardan foydalanuvchi sonining 18 millionga yetishi bilan muvaffaqiyatli bo‘ldi. O‘zbekiston banklari bu tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish orqali raqamli transformatsiyani tezlashtirish imkoniyatiga ega.

Biroq tadqiqot kiberxavfsizlik masalalarining dolzarbligini ta’kidlaydi. Kiberhujumlar sonining oshishi va xavfsizlik muammolari banklarning raqamli transformatsiyasida yanada kuchli xavfsizlik choralari talab qiladi.

Bu muammolarni hal qilish uchun banklar xalqaro tajribalarni o‘rganish va milliy sharoitga moslashtirish orqali raqamli xavfsizlikni kuchaytirishga e’tibor qaratishlari zarur.

Xalqaro tajribalar asosida O‘zbekiston bank tizimi raqamlashtirish jarayonlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun strategik tavsiyalarni ishlab chiqdi. Bular qatorida texnologik innovatsiyalarni joriy etish, raqamli xavfsizlikni mustahkamlash va xalqaro tajribalarni o‘zlashtirish mavjud. Shu bilan birga, davlat tomonidan raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar va qo‘llab-quvvatlash choralari izchil amalga oshirish banklarning raqamli transformatsiyasini tezlashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, raqamlashtirish loyihalari O‘zbekiston banklarining moliyaviy barqarorligini, operatsion samaradorligini va mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Raqamli transformatsiya jarayonlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun banklar texnologik yangiliklarni joriy etishga, xavfsizlik choralari va xalqaro tajribalarni moslashtirishga e’tibor qaratishlari lozim. Ushbu tezisda keltirilgan tavsiyalar va natijalar O‘zbekiston bank tizimining raqamli transformatsiyasini yanada samarali amalga oshirishda qo‘llaniladigan asosiy yo‘nalishlarni belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ro'ziboyev B., Ahmadjonov S. & Sharafiddinova M. (2024). Tijorat banklari resurslaridan samarali foydalanish yo'llari. Молодые ученые, 2(10), 9-12.
2. Otto M. & Thornton J. (2023). O'zbekiston Respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i va aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilarini bir-biridan farqli jihatlarini baholash. Qo'qon universiteti xabarnomasi, 9, 140-143.
3. Po'latov S., & Farmonov I. (2023). The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.
4. Bahtiyor, K. (2024). Tijorat banklarida hisob siyosatini yuritish. Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari, 30(4), 215-217.
5. Bakhodirovna, D. S. (2024). Bank tizimi transformatsiyasi jarayoni va uning banklar barqarorligiga ta'siri (O'zmilliybank AJ misolida). Новости образования: исследование в XXI веке, 2(17), 437-442.
6. Manzura, M. M. (2024). Tijorat banklarida ipoteka kreditlari berish amaliyotini takomillashtirish masalalari. international journal of science and technology, 1(19), 4-10.
7. Tursunov Said Primqulovich. (2025). KORXONALAR AKTIVLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA AHAMIYATI. Journal of universal science research, 3(3), 18–21.
8. Tursunov Said Primqulovich. (2025). XUSUSIY KORXONALARNING RENTABELLIK DARAJASINI OSHIRISH XUSUSIDAGI ILMIY-NAZARIY QARASHLAR. International conference on multidisciplinary science, 3(3), 8–9.
9. Tursunov Said Primqulovich. (2025). MOLIYAVIY NATIJALARNI SHAKLLANTIRISH TARTIBI. INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE, 2(3), 24–28.
10. Primqulovich T. S. BUXGALTERIYA HISOBINING USLUBI VA TAMOYILLARI //AMERICAN JOURNAL OF BUSINESS MANAGEMENT. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 52-58.
11. Primqulovich S. T. The Bible's Viewpoint of Long-term Assets //JournalNX. – T. 9. – №. 4. – C. 225-227.